

SZEMLE

BAGDY EMŐKE, KÖVI ZSUZSANNA ÉS MIRCICS ZSUZSANNA: FÉNY ÉS ÁRNYÉK – A TEHETSÉGERŐK FELSZABADÍTÁSA. MAGYAR TEHETSÉGSEGÍTŐ SZERVEZETEK SZÖVETSÉGE 2014. (GÉNIUSZ KÖNYVEK SOROZAT 36.)¹

Tóth Teréz: Pegazus Péter szárnyai

Lelket borzasztó volt a veremben egyedül maradni. (...) tulajdonképpeni gondolatai e gépies és felületes sírás-rívás közben másutt jártak, valahol alattuk, és e tulajdonképpeni gondolatok alatt még tulajdonképpenibbek vonultak el, mint árnyak és kíséző hangok a tengermélyben, úgyhogy az egész függőlegesen összetett sok szólamú zenéhez hasonlított, s szellemét e szólamnak vezetése fönt, alant és középen egyszerre vette igénybe.²

A verembe taszított ifjú József lelkének szimfóniája hallható, árnyak és kíséző hangok a tengermélyben, Thomas Mann halhatatlan nagyregényében. A bibliai József történetének Thomas Mann-i megjelenítésében a tündöklő tehetségű ifúnak nem elsősorban környezetének értetlenségével, elmaradottságával, hanem inkább lelkében megjelenő árnyakkal, jellemének fogyatékoságaival, belőlük fakadó bűneivel kell szembesülnie és megküzdenie ahhoz, hogy az utazása végén fénylő csillagzata a Fáraó udvarában ragyogjon fel, és tehetsége hozzá méltó helyen bontakozzék ki.

A TEHETSÉGEK FELISMERÉSE, MEGÉRTÉSE ÉS SEGÍTÉSE

A 2012-ben indult kutatási-fejlesztési programban,³ melynek összegző tanulmányait tartalmazza a kötet, 101 kiemelkedően tehetséges, Tehetségpont iskolákba járó, középiskolás fiatal személyiség vizsgálatát és fejlesztését végezték pszichológusok a gyerekek szülei, tanárai bevonásával. A kutatás koncepcióját *Bagdy Emőke* dolgozta ki:

„Életkor-független sajátosságuk a pozitív másság, szemléletük, gondolkodásuk, viselkedésük, érzékviláguk általában észrevehetően eltér a normaszinttől. (...) Képességeik működésmintázata kiegyenlítettlen. Fény és árnyék dinamikájával jellemezhetők. Tehetségük fénye a különleges pluszteljesítményben és a másságban tűnik ki, ezt elsődleges pozitív devianciának nevezzük. Az e mögött rejlő lelki árnyék általában rejtve marad. Másodlagos

¹ A kötet hozzáférhető elektronikusan is: http://tehetseg.hu/sites/default/files/konyvek/geniusz_36_net2.pdf A sorozat további címei megtalálhatók a szervezet honlapján.

² Thomas Mann: *József és testvérei*. Park Kiadó, Budapest. (Sárközi György és Káldor György fordítása.)

³ A kutatás a TÁMOP 3.4.5-12-2012-0001. Tehetséghidak Program keretében a Kiemelt tehetségek támogatása, 8. sz. alprojekt, pilot tanulmány szervezeti keretei között valósult meg. A 2012-ben induló személyiségfejlesztő programban 101, 15-16 éves debreceni és budapesti, kiemelkedően tehetséges fiatal vett részt, 50 lány és 51 fiú megoszlásban.

devianciájuk a képességeiket csiszoló, továbbfejlesztő tevékenységek és elfoglaltságok időigénye miatt áll elő. (...) A fiatalok többnyire diszharmonikus, feszült, szorongó személyisége védelemre szorul, önmaguktól is meg kell védenünk (kezeletlen impulzusok, érzelmek), de a szociális ügyességüket is meg kell erősítenünk, mert társas viselkedésük gyakorlóterepe beszűkült.”

A kutatás ugyan a tehetséget körülvevő világ, a környezet horizontális dimenzióját sem hagyja figyelmen kívül, mégis elsősorban az egyediségre, a személyiségre, belső lelki működésének *vertikális dimenziójára*, mélységeire és magasságaira irányítja a figyelmet: a tipizáló, közös vonásokat kereső vizsgálatokkal ellentétben az egyediség megismerésére és feltárására törekednek a kutatók. A tehetség feltündöklése mellett kialakult negatív, problémás személyiségjegyek azonosítása és ezek pozitív irányú formálása, a feltárt problémák meghaladásának segítése és a csoportos személyiségfejlesztés állt a kutatás előterében.

A gyerekek szülei és fejlesztőpedagógusai a program elején kis csoportokba osztva leírták, hogy miben látják a tehetséges gyermekük problémáit, s ehhez milyen megoldásokat javasolnak. Ezt követően a diákok egyéni fejlesztésben vettek részt: a heti egy alkalommal történő konzultációkon a fejlesztő pszichológusok interjút készítettek velük, kreativitástesztet, hajlam- és hivatástesztet, Rorschach-tesztet tölthettek ki a résztvevők. A program végén hatásvizsgálati kérdőív szerepelt, megismételték a teszt sorozatot, véleményüket is kikérték. Végül a psi-

chológusok személyenkénti összefoglaló elemzést készítettek a gyermekeknel történt változásokról, melyről a szülők is kaptak visszajelzést. A fiatalok közben csoportos fejlesztő foglalkozásokon is részt vettek, erről is készítettek összefoglalót a fejlesztők. Majd újra felkérték a szülőket és a pedagógusokat, hogy írják le, miben látnak változást gyermekük viselkedésében, eredményeiben. A kérdőívek, a tesztek, az összefoglalók és az eredményekről készült elemzések is megtalálhatóak a kiadványban. A szülők-pedagógusok és a fejlesztők együttműködéséből megszületett a szigetmodell: a gyerekek (szülők, pedagógusok által azonosított) szigetszerűen elhelyezkedő, jellemző problémáiból Tehetséghidak – a program által biztosított fejlesztés – vezetnek a harmonikus fejlődés száraz-

a gyerekek (szülők, pedagógusok által azonosított) szigetszerűen elhelyezkedő, jellemző problémáiból Tehetséghidak – a program által biztosított fejlesztés – vezetnek a harmonikus fejlődés szárazföldjére.

földjére. A záró találkozók alkalmával a szülők indítványára létrehozták a Tehetséges Gyerekek Szüleinek Szövetségét. 2013 nyarán közös táborozáson vettek részt a diákok.

A fejlesztő pszichológusok által feltárt problémák a tehetséges fiatalok személyiségstruktúrájában lényegében ötféle problémamintázatba

rendeződtek: a reziliensek, az útkeresők, a perfekcionista, a zárkózottak és a problémákkal terhelt csoportjába. A *Kövi Zsuzsanna* által leírt kategóriákat követően a kötet 8., *Bagdy Emőke* által írt fejezetében személyiségi jogok, titoktartási kötelezettség miatt névtelenül szereplő, fantáziánévvél ellátott öt fiatal – valamennyien egy-egy problémamintázat képviselői – személyiségfejlődését követhetjük végig az egyéni, fejlesztő pszichológussal történő foglalkozások részletes leírása mentén.

A SZEMÉLYES FEJLESZTÉS

Az *útkereső* problémamintázat jellegzetességeit produkáló tehetséges személyiség profilját döntően a szomorúság, levertség, a kapcsolati problémák, a túlzott önbizalom, nagyképűség és öntörvényűség személyiségjegyei határozzák meg.

Pegazus Péter, a 16 éves, természettudományi versenyeken sikeres gimnazista első találkozáskor nem túl hízelgő benyomást tett a fejlesztőre: „Jellemző rá a teátrális viselkedés, érzelmi kötődései nagyon alacsony hőfokúak, empátiás készsége alacsony, gondolkodása énközpontú, önértékelése nagyon labilis, hajlamos önmaga túl-, a környezet leértékelésére.” A fejlesztő pszichológus nem szűkölködik a negatív személyiségjegyek felsorakoztatásában: „manipulatív”, „provokatív”, „férfiasan szemügyre vett”, „hárítás”, „rejtőzködési stratégiák” stb. Az efféle mélységi elemzés nagyobb esélyt ad a hatékony fejlesztésre.

A fejlesztővel történő találkozások során döntő szerepe volt az imaginációs, relaxációs gyakorlatoknak, melyek során Pegazus Péter képzeletében képek jelennek meg, a rét, virág, patak szimbólumok, egy kis átlátszó kocka, az énerőt szimbolizálva. A természeti képek a harmónia, a megértés, az egészséghöz való tartozni vágyás képei. Az imaginációt követheti a töltődés, szemlélődés, megnyugvás és a fiatal önnön reflexiója és értelmezése. A 12 alkalomból

álló foglalkozást követően gyökeres változás áll be a fiatal és a fejlesztője, de ami ennél fontosabb, Pegazus Péter önmagához való viszonyában.

A mérés ugrásszerű változásokat mutatott: „minden egyes lelki immunrendszeri képesség, megküzdési eszköz szignifikánsan fejlődött, növekedett.” „Szomorú kicsit, nehezen indul el, érződik, hogy nem örül, hogy közös munkánk – legalábbis ezen szakasza – véget ért. Bennem vegyes érzések, öröm az elért eredmények miatt, és kicsi szomorúság amiatt, hogy vajon megkaphatja-e a továbbiakban azt a fejlesztő támogatást, ami segíti, hogy kibontakozzon.”

Nagyjából ez az összkép a kutatás után, a szerzők megállapítják, hogy a fiatalok tehetségére alig volt hatással a program, és a pályorientációban, irányultság befolyásolásában sem tudtak mérésrel kimutatható eredményt elérni. A lelki megerősítés azonban sikeresnek bizonyult.

Egy lehetséges továbblépési irányként írják le egy a pályorientációt segítő eszköz fejlesztését, illetve a tehetség kibontakozását segítő pozitív pszichológiai szolgáltatást nyújtó hálózat kiépítését. A pályázat anyagi keretei azonban kimerültek, és csak remélni lehet, hogy a kutatási eredmények tudatosulása a hazai pedagógiai, pszichológiai gondolkodásban és bármely, tehetséggondozással foglalkozó műhelyben megtörténik.

a 12 alkalomból álló foglalkozást követően gyökeres változás áll be a fiatal és a fejlesztője, de ami ennél fontosabb, Pegazus Péter önmagához való viszonyában